

ZUZENBIDE DEBEKATUA

(Miren eta Joaneren historiaren hasiera)
(1960 - 1961)

Lizardi-saria irabazi etzuen poema (1).

ZUZENBIDE DEBEKATUA.

1. Karta-jokoa.
2. Nire grazia.
3. Janjan motzaren erak:

(1) Orrialde oetan eskeintzen dizuguna, irakurle, ezta *Zuzenbide debekatua*, *Zuzenbide debekatua*-ren aurkibidea eta ahapaldi banaka batzuek baizik, andik eta emendik alabearrez eskura zitzaizkigun gisa autatuak. (Egia da, bai, autatuetarik bat edo beste baztertu bearrean aurkitu gerala gero, ez ordea bertsoak oker neurtuak zeudelako.) Dena den, uste dugu bertso mordoxka bakan onek emango duela aditzera, bere urrian, poemaren mamia eta joera. Eztago esan bearrik, agerrian baitago, nondik datorkigun orain aizea. Aresti'ren poema egungo eguneko gizarte-poesia edo poesia sozialaren bideetan barrena dabil (gogora, esaterako, Figuera, Aragon, Nezval, Hikmet) eta eztitu, beste apaingarririk artzen badu ere, erriaren izkera eta jatzera gutxiesten, ezpailukete bospasei irakurle ikasirentzat bakarrik ari nai. Dei berri bat dakar berriz ere, zorionez, euskal-idazle gazte batek eta geure kaltean egingo genioke entzungor zaaragoek, entzungor egin bagenizaio. Aresti'ren neurtitzetan gaiñera, onek edo orrek besterik uste badu ere, maiz nabari diteke aaztuxe dauzkagun euskal-idazle zaarren oiartzuna. Eta auxe da arritzekoena eta pozgarriena: gaurko auzi gorien deadar bizia eta antziñako arbasoen izkera sendoa Bilbao'ko kale erdaldunetarik datorrela orain gure biotz-belarrietaraño, euskeraren onerako. (L. M.)

- a) Ekarrera.
- b) Jasoera.
- c) Betiera.
- 4. Zuzenbide debekatua.
- 5. Joaneren bihotzak.
Miren eta Joaneren aurreneko aintzin-solasa.

ARGUDIOAK:

- 1. Ait: Ego vox clamantis in deserto. (Joane, I, 23.)
- 2. ...cum corripetur ab illo de Herodiade... inclusit Ioannem in carcere. (Lukas, III, 19-20.)
- 3. ...cumque... filia ipsius Herodiadis... saltasset... placuisset... (Marki, VI-22.)
- 4. ...caput eius in disco... (Mateo, XIV, 11.)

ESKEINTZAK:

- 1. G. M. Z.'ri eta haren laguneri.
- 2. Anjela Figuera Aymerichi.

1. KARTA-JOKOA

ERREGEKO URREA: *Walt Whitman.*

Walt Whitman bizarduna badoa kantari
 Patri Arka berri bat dirudi ta hari
 Ekarri dizkiote loreak ugari
 Ohore eman dezaion udaberriari
 Goiko mendiari
 Eta hibaiari
 Emakumeari
 Eta gizonari
 Bainan oroz gainetik bere buruari.

2. NIRE GRAZIA

Nire grazia Joane da ta
 Nire ama zen ederra
 Haren moduan hegazi doa
 Baso artean eperra
 Horregatikan merezi zuen
 Andre guztien aiherra
 Neska-denporan eman zioten
 Harma gaberiko gerra.

Nire grazia Joane da ta
Orain banoa abian
Desastururik desabilena
Kantatzera kopla bian
Orain eztago batere bake
Fundatu nuen kabian
Alkate hori bizi delako
Urte guztian Babian.

Nire grazia Joane da ta
Neronen indar sendoak
Egun bi beso hauetatikan
Izan dirade kendoak
Lege berrian jarri dituzte
Fortunako emendoak
Meza batekin ebakitzeko
Urteko dibidendoak.

Nire grazia Joane da ta
Egin nuen alegina
Nire inguruan bilakatzeko
Bizi-molde atsegina
Tirani-legez fundatu zaigu
Parlamentu hitzegina
Denik motzena gure Goizparraik
Eta Beldubaik egina.

Nire grazia Joane da ta
Eztit axola arditikan
Esku eskuma biok sartzea
Herriaren politikan
Egia batzuk esan nituen
Arimaren erditikan
Egia gogor ta biribilak
Gizartearen kritikan.

3. JANJAN MOTZAREN ERAK

- a) EKARRERA.
- b) JASOERA.
- c) BETIERA.

4. ZUZENBIDE DEBEKATUA

Orduan Joanek esan zion Mireni:
Gu bizi garen munduan,
aurkitzen garen jente-bitartean,
gizarte honetan,
zuzenbidea
debekaturikan
dago.

5. JOANEREN BIHOTZAK

Joaneren bihotzak
dirade bortitzak.
Eztitu bentzutuko
tiranoen hitzak.
Burnietan dabilta
alferrean sitzak.
Foera bitez jabetzak
ta buruzagitzak.

Joaneren bihotzak
eztik barkatuko,
blankoaren arraza
inoiz onartuko,
haren okerbidez
eztuk ahaztuko:
Hori egia dela
Jainkoa lekuko.

Joaneren bihotzak
ezteza ke erreza,
erlijio-kontuan
ezpaita arteza.
Hala ta guztiz ere,
pagatuz apeza,
Lumumbaren fabore
entzun zuen meza.

MIREN ETA JOANEREN AURRENEKO PROLOGOA

Miren eta Joaneren historiarekin jarraitzen dugu, edo hobeki esanik, hasten gara. Hasi, zerren, aurreneko zatia baino geroago argitaratua badere, hura bukaera zen, eta hau hasiera. Ezkenuen pentsatu Joaneren beste berririk edukiko genuela.

Baina bersotarako dadukagun zaletasunak eraginik, egun batean Basaibarren agertu ginen. Basaibar! Nork eztaki Basaibar nun dagoen? Haren berririk eztakienak, galde dezaiola Oar-Arteta nobelagileari.

Bertan, baserritar zahar bat ezagutu genuen, Joaneren bersoak kantatu zizkiguna. Berso guztietako aurreneko puntuaren hastapena, berdina zen bertso guztietan: "Nire grazia Joane da ta..." Egia da ezen askotan aldatzen dela; 80 bertso bildu genituen, eta bakarrik hogeian zioen "Joane". Gainerakoetan agertzen zen: Josepe, Martiri, Santuru, Petiri, Eztebe eta Jakoe. Orain arte eztugu aldakuntza hauen arrazoirik jakin.

Bertso batean dio nola Joanek liburu bat eskribitu zuen: "Jenioen Liburua". Lehengo egunean gure lagun batek deitu zigun, antigoaleko hiri zahar bateko arkeoloji-lanetan, gartzela bat agertu zela, eta zehaztasun guztien artean, karta-joko bat izanen zela guretzat oso interesantea, bertan euskerazko berso zaharrak eskribiturik zeudelako. Guretzat eztago batera duda, bertso hoek parte direla lehen aipaturikako liburuan. Beste arrazoirik gabe, hemen ematen dugu. (Karta bat falta zen.)

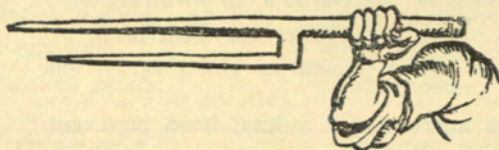
Erresuma honetako judizio-kodizeetan sartu dugu begia, hea nunbaitetik agertzen zen gure hauziaren berriren bat, eta gure alegin guztien premio, paper-bildumarik zaharrenean, orain mila urteko batean, paper oso apurtu bat eskuratu zitzaigun, gure iritzian Joaneren deklarazioa dena (lehen aipaturikako judizioan harek emanikako deklarazioa), horregatik egun hemen paratzen duguna. Erraturik baldin bagaude, etorkizunak barkatuko digu. Deklarazio hau, bertso ezten hitz neurtuan dago eskribiturik. Joanek etzekien esanik neurtzen, baina hitzak bai. Hitz neurtu hauk 1.291 dira. Esanak gehiago.

Azkenean Basaibartik abisatu digute, hango baserri bateko garban, berso-paper zahar batzuk agertu direla. Korreoz errebiturik, berehala jarri ginen lanean, (80) bertso guztiak kopiatzen, baina zoritxarrez 24 geratu dira irakurri gabe, hain zeuden paperak apurturik eta sitsak janik.

Irakurleari eskatzen diogu, eztezala poema honetan intentziorik ikus, oro direla antigoalean gertaturikako gauzak, eta baldin gaurko egoerarekin eta gertakizunekin antza edo itxura kausitzen baldin badio, errua eztela gurea, ezpada berea, hau dela justiziagatik pertsekutazioa sufritzen duenaren poema, eta bila dezala bekatua, ez sufritzen duenaren baitan, ezpada sufri arazitzen duenaren baitan, hau dela egiak esaten dituenaren poema, Jondone Joane Baptista baten poema.

Eta gaur eguneko euskal metodo batean esaten den bezala, akats edo hogen asko kausitzen baldin bada, eztitezila akats guzti hoek poemaren gainean bota, ezpada poemaren egilearen gainean, sufritzen duen gizona bezain zaharra den gizon horren gainean, Joane edo Josepe edo Martiri edo Santuru edo Petiri edo Eztebe edo Jakoe edo Gabriel deritzan gizon horren gainean.

GABRIEL ARESTI

MONA LISA

Pizkunde'ko lorea! zure irriparrean
bizi ta eriotzaren eskutuak dagoz;
zan eta izangoaren bulkoak ba-datoz
batez nire gogora zu ikustatzean.

Betiko emea zera, Bizitza-iturburu,
ametsetako aingeru, atsegin-ekarle;
begiotan, ordea, agertzen duzu ere
biotza pilpil yartzen didan alako izu.

Sorgiña! Leonardo'k zu sortaraztean
Lukrezi'ren edenaz eta Beatriz'en
yainkozko ikuskariaz amets egiten zun;

ta aurrez zerua eukita, lezea inguruan,
goiz-argi txiunta zale ta gau-illuntasun
isilla, zure irudi ortan, zitun batzen.

BINGEN.

Caracas, 1961. Otsailla.

IZUIKAREA

Azur-azurretan
ozta, ikutu neutsan
Balbe'ren itzalari...
Otzikara, ituna,
goibela... A bildurra!
So neban ingurura...

Ixil zetzan oro;
neure oin-otsak soil
arrasbera minduan.
Orbelezko malkoz
yoian udazkena
ames ausien gezna.

Illerri-inguruan
itzelak baitziran
egoiaren orroiak.
Azurren artean
gogaiak artega...
Balbe ebillan geraga.

Ostera be ikutu
neutsan, eta... Alako
izuikararik... Ene!
Orri illen illeta
-eresia entzun
neban oinpean, itsu.

Orduan oiñaztu
gorri batek goitik
-beera ebagi eban
ortzia; eun itzal
torka batera sar
ziran eriosuar.

Begiratu neban
lerdi illunetara,
ta Izadia itun-itun.
Baiña, Erjo, ez
az ala bizitza
onen aldaketa utsa...?

AURRAITZ.

ABESTIAK

Taberna baten aurrean
nintzalarik amesti
bulkoak arrapatan
milletan zait jauzi.

Triste eresi bat
itzak ere triste
begiok nigarrez
itxasorat urtzen.

Poetaren gogoa
bizi dabil airean
amets-errian errege
mundu ontan pobere.

BAUDELAIREN GISA

Iguiña ta tristura begi bietan
gizonak ez diote engainatzen.
parre ta irri zurietan
aragiaren griñak ez du berotzen
bere ezpainik, ez biotzik.
Desprezio ta iguiña dario
begi bi beltzetatik.

Maite aumat maite,
kaletako zozoak ez beste.
Maite aumat maite
baña gorrotoz ta zoramenez
ire gorputza nire animaren truke.

POETA BERRIA

zure elea
ez da gurina ta esnea:
arria, itxasoa ta aizea.

Munduaren atsa
nai nuke atzeman
Europako bide ugarietan
(ainbeste jendetza ta ain bakar)
eguerdiko eguzkia adora
goizetik-goizera lana
arratsaldetan Jainko beltzakin josta.
(Baña ez dut ardura)
ta gabeetan
bide ertzean naiz ezarriko
arri-meta txiki baten alboan
ta anakak gurutzaturik
artuko dut gitarra,
bardoaren gisa,
ta eresi bat kantatuko
ardura gabe ta triste:
o iri, o izar, oi ortzi
ez duzute balio ezer.
Gizonaren irri ta keinu batek
zuetako milla balio dute.
O iri, o izar, oi ortzi
ez duzute balio ezer.

Eta poblatuko dut
ene animaren bakardadea
gizonaren irriz ta neskatxaren musuz.
Deituko ditut lagun berriak:
Fauno zârrak, ene lagunak,
bidetan zear zabilzatenak;
Picasso'ren Arlekin oria
(Kafka bera ote pailazoz jantzia?)
Pierrot gorria
Eta mundu guztiko clown.
arpegi tristeak
jazkera gorria ta txano berdea.

LASA'TAR MIKEL.

ERDERAZKO LAU POETA,
BI GIPUZKOAR
ETA BESTE
BI BIZKAITAR:

ANGELA FIGUERA - BLADI OTERO
GABRIEL ZELAIA eta J. M. BASALDUA
Gabriel Arestiren selezioa eta itzulpena.

ANGELA FIGUERA AYMERICH

AINGERUEN ZUZENBIDEA

I

Edozein dukesaren moduan, Alejandra zeritzan.
Haren esku erreteatik edertasuna sortzen zen.
Zikinkeria landuz, elurra arra-kreatzen zuen.

Alejandra zeritzan, ezer etzen, inor etzen.
Berez bizitzen zen espia bat, biziaren kontra.
Behar-bada, ohar-gabeko potere erredimitzale bat,
munduaren oihal zikin eta haundiaren gainetik.

Ezer etzelako, garbitzen zuen.
Inor etzelako, garbitzen zuen,
Neguan eta udan,
leihar morean probaturikako eskuekin,
esponja ustel baten moduan putziturikako eskuekin,
eguna egun, neguan eta udan, garbitzen zuen.

Hori bakarrik. Atso bat. Hezur mehe batzuk,
gizartean ibiltzeko behar den haragiarekin;
bere begi urdinak, iturririk ezagutu gabeko
mila ta mila negarretako pasoaगतिक kolore gabe zeuden.
Hainbeste urte eta hainbeste bakartate, malezia
ilun eta zarratu bat sorbalden inguruan.
(Geldiro, hurrutirik, behar-bada haur-zaroko oihu bat,
behar-bada gizon bat, udako arratsalde, mosu pare bat,
itsuki irabazirikako eta galdurikako seme-alaba batzuk.)

Orain ezer ez. Atso bat, arropa garbitzen eta hedatzen zuena
jakin gabe nola ura, zikina eta lizuna eramanik,
gorldiotik eta arrokatik heltzen zitzaion;
nola eguzkia, haren fabore zetorrena,
edertasun biziaren alkimia zen.

Azkenean akabatu zen. Etzuen garbitzen.
Trankil zegoen, hauzo-artean,
karitate hutsean onartua.
Herriko Etxeak bere kostura eman zion lurra,
eta haren hobiaren gainean etzuen inork errezatu.
Bertan etzuen inork haren izenik eskribitu,
haren dukesa-izen argi eta ederrik.

Baina honek etzuen inportarik ukan,
zerren aingeru atsegifiek altzatu zuten
zeruaren apar eta anilaren gainean
garbitzale zaharraren arima
Paradisoko bazterrik ederrenera.
Bertan bere esku berriztatuek ukitzen dituzte
ur olioztatuek, zihor lilituak.
Bertan bere esku alegratuek orraztutzen dituzte
birjinen bilo-mataza dultzeak,
plantxatzen dituzte aingeruen tunikak,
eta amorioz ukitzen dituzte
Bildotsaren ilerik garbienak.

II

Kantatzen diot Etxeko Andreari,
hain zuhurra eta dexentea gaxoa,
hain inportantzi gabekoa,
ardi mantsoaren itxura dadukana,
haurrari deiadar egiten baldin badie ere.

Lixibak bigundurikako haren eskuari ere,
astelehenetan eta asteartean,
asteazkenetan eta ostegunetan orratzak pikaturikakoak,
ostiraletan plantxak errerikakoak,
baratxuriak eta tipulak igurtzirikakoak.
(Larunbata berebiziko eguna da:
Eskaratza garbitu, bi egunerako erosi,
eta seiretan, hatzazkaletan barniza,
zinema merke batera joan
gizonaren besotikan.)

Etxeko Andreari kantatzen diot
goizeko zortziretan,
arduraz partitzen duelarik
arrozuko esnea,
erdi-apurturikako taza sakonetan.
(Joaniko asko haunditzen da aspaldi honetan:
Harentzako parterik hoberena.)

Etxeko Andreari kantatzen diot,
orain hamabost urte hain pollita izan zenari,
orain triste-xamar edertasuneko kontseiluekin
barre egiten duenari.
(Emaiozu egunero biloari
ordu-laurden bat.)

Etxeko Andreari kantatzen diot,
suma eta suma egiten duenari, herraturik,
laurogetabost, eta bederatzi daramazkit...
zerran joan diren ehun pezeta,
eta oraindik eztiot ikazkinari pagatu.

Etxeko Andreari kantatzen diot,
gauean ohera joaten denean,
ezpaitu errosarioa inoiz bukatzen.

(Dolores beti beste argal dago,
Joaniko gaizki dabila estudioekin,
eta ttikienari ipurdiko haragiñoak
ikusten zaizkio, bai.)

Etxeko Andreari kantatzen diot,
hain nekaturik lokartzen denean,
aingeru zuri eta atseginak
etorten baitzaizkio kontsolatzera.

III

Gizon oso haundiki bat zen hau,
lau medikuen artean hil zena
(auromizina etzen izan mesedegarri),
lau eri-jagole diplomatu,
eta azkenean, apaiz eta eskribau.
Haren mila eta ehun ordena ta gurutzeak
etzitzaizkion bularrean kabitu.
Gloria bat zen ehorzketa ikustea,
zoazin ministroak, jeneralak,
eta apezpiku bat.
Trolebusak gelditu ziren,
baina jentea kontsolatu zen
hainbeste koroa ikustearekin.

Egun hartan bertan ehortzi zuten
Petra izeneko andre urrikari bat.
Bederatzi semek eraman zuten heriotzera,
denak galduak, urrikaria
ezpaitzen inoiz bikariatik pasatu.
Hogei urtean bizi zen bekatuan,
gosean, egarrían eta apretan.
Baina udaberriko arratsalde batean
dultzero zarratu zituen begiak,
eta dimisioa presentatu zuen
tuberkulosiaren aitzakiarekin.
Hain gorputz merkea izan baitzen hura,
bakarrik haizeak eta altzipresek
errezatu zioten requiescat bat.

Baina gau hartan bertan
gertatu zen mirari haundi bat,

zeinaren parerik ezpaitzuten ikusi
defunturikan zaharrenek,
Aingeru-koro ttiki bat
haien hegal alegerekin,
gelditu zen haundikiaren
hobiaren gainean.
Hegaldaketa zaratatsu
bat egin zen arrosen eta
krabelinen usai artean,
eta Petraren hezurren gainean
zegoen buztina zikina
ikusi zuen egunak
lorenz beterik.

IV

Hamar urte zituen litxarrero harek.
Haren bizitza tristea eta pobrea izan zen.

Edozein egunean jaio zen, denon moduan,
haren erabaki eta pozkariorik gabe.
Behar-bada entzun zuen bere etorrera
etzela inoren onurako, baina bera
jaio egin zen,
beste erremediorik ezpaitzuen eduki.

Geldi-geldi hazi zen, oso flakoa.
Egia da amaren ditiak etzeukala
sobera esne. Hola gertatzen da
pobrea eta argala denean andrea, eta
hamar urtean zazpi haur ekarri dituenean mundura.

Haren edukazioa birritan atsegina izan zen.
Amak esaten zion deiadarrez:
Puzka-semea, igorratua, eta
etorkizun izugarria igarten zion.
(Elikatura txarrena zegoenean,
profeziarik txarrenak esaten zizkion,
urkamenditik pauso bira jarritzen zuelarik.)
Aitak, zahagi batek baino arno gehiagorekin,
lezioak eta kolpeak ematen zizkion astegunetan,
plater haundiagoan jai-egunetan.

Noizean behin, joan zen eskolara.
Etzuen handik ezertto ere atera.
Etzituen godo erregeen izenak ikasi,
ezeta-re Amerikako hibaienak,
ezeta-re musika eder horrekin
kredoak eta aita-gureak.
Eta multiplikatzeko tabularekin
etzen inoiz bostetikan pasatu.

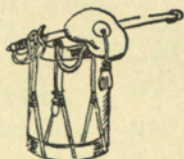
Eta bizi-moduan ere etzuen gauza haundirik ikasi,
gauza itsusi eta edonor zapaltzeko moduko asko
ikusi bazuen ere.

Dohai berezi bat zedukan, jakituria bat.
Haren biroen parerik etzegen munduan.
Haren hiztegian mila hitz zakar eta
irain zikin zeuden, ahotik ateratzen zitzaizkionean,
pozkariora eta alegantza haundia ematen ziotenak,
gizonagoa eginen balute bezala,
arno bortitz bat edanen balu bezala,
zerua eta lurra zilatuko balitu bezala.

Esan dizuet hamar urte zituela.
Esan dizuet litxarrerero bat eta biroti bat zela.
Eta egun batean hil zen, bai, edonola,
beste gabe, behin jaio zen bezala.
Zikinkeriararen eta litxarreriararen usaiean.
Eritasun labur batek hil zuen,
edo gose luze batek. Eztugu jakin.

Eztakigu ezer, ezpada isilik geratu zela,
bere aurpegi ttiki eta mutuarekin,
amaren deiadarrari erantzun gabe.
(Orain deitzen zion nire zerua,
erraietako zatia, eta axuria.)
Hain isilik, hain isilik, zen geratu,
ezen bildurra ematen zuen. Hain geldi,
ezen hauzoko andreek esaten zuten,
jauna, jauna, burua mugituz,
eta aitak astoaren moduan,
irrintzia eta intziria egiten zuen.

Eta etzen inor mirakuluaz konturatu.
Inor etzen enteratu nola arkanjelu bat,
Paradisuko kantorerik ederrena,
aleluiak eta hosanak
emaroen esaten zituena,
etxera sarturik, makurtu zitzaion haurrari.
Olio garbi-garbiekin santifikatu
zizkion ezpainak eta mihina;
eta hatzamarretako puntarekin
ahoaren gainean egin zion gurutze bat.
Haur baten irribarrea eduki zezan,
eta garbi sar zedin Aitaren erreinuan.

GEHIENTASUN HAUNDIARI

Gehientasun haundiari, arbolak,
bekoki ilunak eta bular sufrituak,
Jainkoaren kontra burrukatzen dutenari,
ilunpean kolpe batez deseginduak.

Zuri eta zuri, paret biribil horri,
eguzki gosetua, lur landu gabe egarritua,
guztiori doazkitzue, bai, zuzenik,
haragi eginikako nire poema hauk.

Itsasoari bezala entzun. Agina sartzen dute
lepo irakina ukitzen dien eskuan.
Ertzean entzuten zaie orroa hurbila, eta

berunezko itsaso baten moduan, hamiltzen dira.
Ene! Aingeru gogorrik giza-zale hori
zuek salbatzera dator, eta eztaki nola!

GALLARTA

Behar-bada, itsasoa. Baina ez. Behar-bada gizona.
Udagoiena da. Jainko ederra. Lur gorria.
Harri gorria. Behar-bada arbola bat
odolaren parekoa. Jainko ederra. Harria
eta gizona.

Udagoiena da. Orduan. Gailurrerantza
joaten ginen. Itsaso inprimitua.
Hitzez labur, baina uhinez zabal.
Arratsaldeko bostak inguruan. Ortuella
eta airea.

Orduan. Hertsi zituen eztakit begiak
nire lagunak. Pobreziaren jainko ederra.
Eta arrokkak ebakitzen ziren lekuan,
burnia.

Begietako erregea. Sofokles urdindua.
Izarretako kadira hondatua. Pazientzia.
Bizkaiko burnia —Kantabriako itsasoa—,
hitzez labur. Nire poema guztietarako
legea.

ESKATZEN DUT BAKEA ETA HITZA

Eskribitzen dut
gizonaren eta zuzenbidearen
erreinuaren alde. Eskatzen dut
bakea eta
hitza. Esan dut
“isil”,
“itzal”, “huts”,
eta abar.
Esaten dut
“gizonaren eta zuzenbidearen”,
“hegoaldetako itsasoa”,
Uzten didatena.
Eskatzen dut
bakea eta hitza.

ESPANIAREN IZENEAN, BAKEA

Arriskuan dago
gizona. Espainia,
etzaitez lokar,
Espainia.

Arriskuan dago, hea,
joan. Hegalda zaitez
gauaren hegalean,
egunaren hegalean.
Entzun.
Itzal zahar bat ezkututzen da,
argi berri bat agertzen da.
Bakea
egunerako.
Espainiaren
izenean, bakea.

"KA NI GER"

Hemen nago
zure aurrean, Tibidabo
mintzaten ikusten
lur hau geratzen zitzaidana esan nenzan "nire
aberria ere europa eta indartsua da"
ateratzen dut lepoa eta urreztatzen zait
pasatzen naiz irunzten erroma olibondoa sartzen naiz
Barako Arkutik terrepente
igatzen naiz oso liluraturik
Ebro sakonetik iheri
eta berriz ere joaten natzaitzu
Bizkaia
daramadan arbola sustarretik maitatzen dudana
egun batean zerutik desegin zutena.

Ikus hemen seinaleak
parti azterrenak
aldarria hasarrea intziria
zezen hamorratua zuzenik entzun
hasarrea iraina jainkoak ere ez
inoiz inoiz inoiz ene
nahi dut paper hau eztadila gal
harriaren azpian lepoa
aurpegian esnea haur horren
hatzamarra
ene inoiz ikus hemen
nola argiak neurtzen duen biziaren arbola.

ADISKIDEAREN KANTA

Egunez eskribitu nahi dut.
Kaleko gizonaren aurpegira,
eta ze izugarri izanen litzake
geldi ezpaledi.

Egunez eskribitu nahi dut.
Irakurtzen eztakien
gizonaren aurpegira,
eta ikusi alferrik eskribitzen eztudala.

Egunez eskribitu nahi dut.

Zumarrari edukitzen diot bekaizteria,
ikusiz nola aireak astintzen duen.

HIBAIAREN UHOLDEA

Gerriraino odola eta noizen behin
ahoraino
noa
aurrera, ahoraino odola, astiro,
noizen behin
noa
aurrera, lur zahar honen gainean, odolez
bustirikako lurraren gainean,
noa
aurrera, astiro, besoak odoletan
sartzen ditudalarik,
noizen behin odola edaten dudalarik,
Europaren gainean noa
nola barko tormentatu eta desmareatu baten brankan,
odola egiten duena,
noa
begira, noizen behin
zeru
behera,
ematen duena
isuririkako odol gorriaren argia,

aurreratzen naiz
oso
nekez, odol sarritan besoak sartzen
ditudalarik,
hazi gorri baten modukoa
da,
gizon biziak eta hilek botarikakoa,
terrepente ebakiak,
bapatean zaurituak,
haurrak
bihotz ttikia iraulirik dadukatelarik,
noa
odol isuritan sarturik,
noizen behin
igatzen zait begietara eta eztut ezer ikusten,
eztut ezer ikusten ezpada
odola,
beti
odola,
Europaren gainean eztago ezer ezpada
odola.

Odolezko arrosa bat dakart
esku odoleztatuen artean. Eztagoelako ezer ezpada
odola,
eta ikaragarritzko egarri bat
odolaren erdian deiadar egiten duena.

MUNDUÁ

San Agustinek bere "Bakar-hizketak" eskribitzen zituenean,
nazkaz eta ezin-bestean erori zenean azken soldado alemana;
punika gerren denporan
eta eskallera batean zihorrezaturikako andreen denporan;
orduan,

San Agustinek esku batekin "Jainkoaren Hiria" eskribitzen zuenean,
eta bestearekin herejiak konbatitzearren zehaztasunak hartzen zi-
orduan, bai, orduan, [tuenean,
gerran harturikako prisonera izateak etzuenean esan nahi: heriotzea,
[ezpada bizirik egoteko zoriona;
andre beti-dontzella eta gaiztoek izartegi apurtuak konpontzen zi-
[tuztanean,

eta gaz-utanoko metxeroak biguntasun tristeaz zurbiltzen zirenean,
 orduan, askotan esan dut,
 San Agustinek "Enchiridion ad Laurentium" liburuaren probak ko-
 [rrijitzen zituen,
 eta aleman soldadoek txiz egiten zuten haur bonbardeatu-berrien
 Tristeia, oso tristeia, da mundua, [gainean.
 paret baten kontra besarkada-lapurrek asaldatzen duten neskatxa
 [aita-zurtz baten moduan.
 Askotan nahi ukan dugu gizonen bakartatea negar-malkoz bete zedila.
 Askotan eta milatan eztugu guk eskurikan luzatu,
 eta eztugu besterik lortu, ezpada hareano batzuk agin-artean.
 Ene! San Agustín enteratu balitz nola europeano diplomazia
 har-eman doilorretan zegoen sarturik fama txarreko "variété"-ar-
 [tistekin,
 eta nola ipar-amerikano soldadotzak hartzen zituen paketeak, non
 [ortografi-faltarik ttikiena
 onartzen zen nola seinale bat endoluminismoak uztaipeturikako he-
 [rrien libertatearena.
 Negar eginen dut hainbeste anka apurtugatik,
 eta hainbeste kantsaziogatik, hamazortzi urte gabeko poetakan ikus-
 Inoiz ezta ezagutu honelako desatururik. [ten dena.
 Karitatearen Aizpak ere mintzatzen dira krisiaren gainean,
 eta liburu lodiak eskribitzen dira nola eskimo-herrian ezta jadanik
 [bizarra kentzeko jaboirik usatzen.
 Esan nora goazin hainbeste angustiarekin
 eta guraso ez-ezagunen hainbeste dolorerekin.
 San Agustín enteratzen denean telefonoak eztirela usatzen,
 eta suaren arriskuaren kontrako asurantzak lotsarren ezkutatu direla
 [neskatxen ile orian,
 ai ene!, orduan, San Agustinek oro dakienean,
 zimist haundi bat eroriko da lurraren gainean eta begi-herts-edeki ba-
 [tean guztiok geratuko garade idiotak bezala.

BIOTZ - BEGIETAN ⁽¹⁾

Orain
 nire biziaren ipuia kontatuko dut
 hautserrez beterikako abeze batean.
 Aberatsen herria nire gerriaren inguruan

(1) Poema honetako titulua euskeraz eskribitu zuen Oterok, Lizardiren oroi-tzapenean, duda gabe.

eta gainerakoa. Eskribitzen dut: isiltzen naiz.
Terrepeñte jaio nintzen, eznaiz oroitzen
eguzkia bazen edo euria bazen edo osteguna bazen
Artilezko eskuek lotu ninduten, ama.

Zure beso zurietatik kendurikako
mataza, itsu baten moduan begiratzen naiz,
ilunpean entzuten dizkitzut pausoak, nire
bizi hondatua konpontzera datortza.

Gizon hoiek kiskaili ninduten, mintzatzen naiz
dolamentu oinazetatuaren jelaz,
haurraren erormentuaz, bere kaligrafia tristeaz,
lore ikaratu desitxuratua.

Ama, eznezazu bidal berriz hotza eta bildurra
dominedun eta santudun mahai batera hartzera.
Zuk piztutzen duzu egia negarraren antzean,
eskua eman, gorde nezazu
zure mahai-zapien eta zamauen artean.

Hau da Madril, esan didate andreak
amandalen gainean belaunbiko daudelarik,
hau da lekua,
hemen ehortzi zuten erramu berde eta fresko bat,
hemen dago makurrik nire odola.

Gosezko egunak, gosezko eskandaloak,
sandalia misteriotsuak,
errromesen itzalen, eta ereinotz giz-erailleen
lagunak. Eskribitzen dut: isiltzen naiz.

Hemen lotu nion letra hitzari,
hitza paperari.

Hau da Paris,
esan didate aingeruek, eta jentea
akort zegoen, hau da Paris "Peut-être",
bertan sufritu nituen espirituaren hasarreak
eta esenploa hartu nion Eiffeleko dorreari.

Hau da nire biziaren ipuia, esan nuen,
baina etzen. Eskribitzen dut: isiltzen naiz.

OSO HURRUTIAN

Andre triste eta pintatu haiek
boltsa guztiari irritzen zioten hortza,
eta gizonak, irakurtzen ere etzekitenek,
barnetik begiratzen zioten, galtzerdietara.

Hau egarria, hau eskaleak betitasunaren
gonetan. Elizaz eta hospe txarreko etxe
beterikako hiria: Bertan gizona asetzen da,
eta esku-beteka partitzen da gosea.

Tatxaz beterikako hiri benedikatua,
adulterioz eta perdunantzaz zauritua;
bertan arimak lohizkoak dira,
eta lohiak izarrak zikintzen ditu.

Hiri langilea, fabrikazko salmoa, bertan
arnegatzen da gizona, eta konseilu-maipuruek
errezatzen dute: Ene! Labe Haundiak,
lainoan infernu sakonak zarate.

Gauerdiko hiru orduak eta bost minutu.
Ateak, ateak, ateak eta ateak edonundik.
Nerbion ondoan egiten du gernu gizon batek.
Bere bizikletetan igaratzen dira bi goardia.

Eta begiratzen diet eskapareteari. *Paka*
eta Luz, Noren semeak. Zetazko galtzerdiak.
Meza-liburuak, eliz-liburuak edonundik.
Eta meza-liburuak. Kandelak. Zirioak.

Sortzez Garbiari bederatzi-urrenak.
Goian dago berna gurutzatuen
olgantza, Hauzo-herri eskandalagarria.
Baina trankil lo egiten dute dontzellek.

Eta kaletik kantatzen dut. Eztit
batere inporta jaio nintzen herriak.
Oso hurrutian entzuten bada ere
Jainkoaren itsaso neurri-gabea.

GABRIEL ZELAIA (R. Mujika)

GAUZAK, NOLA DIREN

Hemen hasiko banu ene kantua,
esanen nuke: Bizirik nago, bi ta bi lau;
arraia ezta bustitzen; zororik dago arrosa;
gauza agiriak esanen nituzke,
gauza zelaiak (nire izenaren parekoak);
eta hau esanen banu,
ehun mila modutan esanen nuke
hemen segitzen dudala bizirik, gizon
ttiki, kontent, sentikor eta altzatu honek,
odol-jario edo kolpe batek bultzaturik.

Barre begite, lehertu arte, moralista xerio
sasi-maisu izugarri hoiek (bakarrikan baitira
elikatzen ezkaren ideien ausnartzaleak,
besterik ezean oraindik askok
jaten dituztenak),
Karmenekin noala ikusten nautelarik eskandalo
hartzen duten jaun agurgarri hoiek,
arrazoiarekin duda gabe nire bersoak txarrak direla
estimatzten duten kritikero hoiek.
Eztiet ezer eskatzen. Ni bizi naiz. Kontent.
Ttua bota bezaidate, hala nahi badute
(edo ni arbuiatzearekin konsolatzen badira).
Abegi onarekin errezibitzen banaute
aginak erakusten dizkidate,
adurra dadukate zintzilik ezpainenatikan,
azufre batez kiskailtzen dirade hesteetan,
eta ikaragarritzko minekin

salbatu nahi dira,
anaiaren heriotzearekin bada ere.
Baina merezi bezain gaitz ezterizet nik,
on deritzet, egiaz.

Bizia polita da,
eta nik nahi nuke eztezen gal.
Embarazo temosoari uko daidiotela,
gorputza adora dezatela.
Biri zabalean harnasa har dezatela,
ahaltasun guztietara zabal ditezila,
eta lotsa edo bildur gabe,
kunpli eta mukurru ditezila.
Hainbeste gorrotatzen dituzten mugatasun hauk,
hain dira izaerak.

Esan dezatela nirekin (haur bihurturikan):
Harnasa hartzen dut, nire boltsuak
"bai" batekin jasotzen ditu nire errai guztiak.
Esan dezatela: bat-bi,
gauzak izenakatik aipa ditzatela,
(hain bakarrak, ederrak),
kanpora begira, zoriontsu senti
hainbeste erregalarekin,
hainbeste ttikitasun atseginekin.

Eztezatela pentsa jakintsuak direla
hainbeste gogoeta egiten dutelako,
zabalik lauda dezatela,
neurririk gabe eman ditezila,
haien gozamentuaz bizi ditezila,
eta ez gogorrik
lagunari ohostutzen diotenaz.
Kontenta ditezila direnarekila,
eta bila dezatela Karmen bat.

BLADI OTERORI

Bladi Otero laguna: Bizi zarela eta bizi naizela
eta guztiak garela dakidalako,
zu eta ni eta guztiak hiltzen garelako,
ezer egiten ez tuenaren moduan, gure bueltak gatatzen,

mintzatu nahi natzaitzu, eta mundua mintza dakitzula
gauza guztien ezkutuan dagoen dolore honetaz.

Ikus dezagun, laguna, hea hau suport litekeen;
bihotz ustel bateko hazitegi irakina,
zizare gosetuen aginkada llaburrak,
barnetik jaten gaituzten egun edozerak,
miseriazko karga, esperentziatzko hondakina,
hautsez eta negarrez oraturikako penak.

Lau aldeetatik hiltzen gara, eta baita-re
entenitzen eztugun Jainko baten boskarrenetikan;
metal hasarratua, kantsazioaren goroldioak,
mingostasun zaharrez horditurikako azidoak,
usteltasun biziak, gorputzeko minak...
Hau (zuk ongi dakizu), hau, hori ta bestea.

Zuk badakizu. Eztuzu barkatzen. Sutan bizi zara.
Min egiten digun suharrak hegala izan nahi zuen.
Badakizu; zure bersoak zerura deiadar egiten du.
Hain xerioa, hain dexentea, bekatuan ere Jainko-semea,
barnetik badakizu zer den ondikoaren hatzamarra,
poesia gabeko bersoa, amorio errebelatua.

Hain da zaharra nun eztirudien gizonena:
Itsaso abandonatuaren orroa triste hori,
ostotegi desberdin bateko lo-gabeko ikara hori,
mendi dardartiak, aire-falta argitsua,
haizean inork ezin ikus dezakeen hegatzina,
oro bizi dira eta sufritzen dute haragian.

Odolaren lau elementuekin, hezurak,
ur-kolore gabea eta erdian nire ego hau,
ni naiz koloreztatzen den ur aldakorra,
pizatzen duen lur memori-gabearen inertzia,
bere buru barnean galtzen den aire harritua,
bihotz bat, baiezkorra, mutu-erdia, tematsua.

Haunditu eta hil egiten naiz. Ukigarria naiz, taupada.
Oraindik dirauen mundua bezain dolore zaharra naiz.
Nire gorputzean hartu dut grina, pasioa, misterioa,
esperantza, bekatua, oroitzapena, kantsazioa,
materiak eta suak, taupada zaharrek Jainko
haltu bati jasotzen dioten eskaera naiz.

Nire burua salbatzeko oro salbatu behar dut.
Naiz koral, naiz neskatxa, naiz itzal ta aire berri,
naiz zozoa sasian, naiz argia oihuan,
naiz izaera-gabeko sua, naiz lekua kantuan,
naiz izar ta naiz tigre, naiz haur ta diamante,
haiekin Jainko bihur nadila eskatzen didatenak.

Nik sufrituko banu! Ni banintz Bladi Otero!
Haren pisuarekin eta jakituriarekin hiltzen den
gizon ttiki eta xartal bat banintz bakarrikan!
Baina gudan bibatzen dena mundu osoa da,
eta hemen kontatzen dena ipui zaharra da.
Gizon izatea ezta hau. Gizon izatea beste gauza bat da.

Maitaleari, martiriari, zoroari deitzen diot,
hain arimen bila gorago joaten direnari.
Kementsuari, heroiari, obreroari deitzen diot,
egunean ogia irabazten baina arnoa eskatzen duten
gizon landuari, oro suportatzen dutenari.
Penatuari deitzen diot. Berotuari deitzen diot.

Zuzenbide debekatua eta ordena kalkulatu,
hondamendi hilkorrak, ongi-egon birtutetsua,
bere buruan bukatzen den gizonaren kondizio mugatua.
hondorio laburrak eta kalteak asaldatzen dituzten
gizon zauritu eta gloriatsuari deitzen diet.
Gizon maitezale, apurtu eta sufrituari deitzen diet.

Zuk ere, Bladi Otero, zure mugen kontra egiten duzu topo
denporaren gogortasunarekin, zedarrari imajinagaitzekin,
zure Bilborekin, zure egunekin, eta inork
esplikatzeko ezinezko eritasun izugarri horrekin:
Airetik pasatzen diren aeroplanoen zarata eta
inoiz barkatuko eztitugun gora begira hilikako hoek.

Batzutan iruditzen zait eztudala ezer konprenitzen,
zapaltzen dudana galtzada, begiratzen dudana abisoa.
Esistitzen duena hurrin eta sinesgaitz iruditzen zait.
Hemen mintzatzen naiz. Eta hurrin nago. Ni naiz, beste bat.
Lota ibiltzen naiz, oroitzapen eta onerizte gabe,
libre eta pisu gabe, zoro bihurturik, zentzudun hau.

Gauza bakoitzaren ostean beste bat dago, haren berdina,
berdin eta desberdin, igoal eta diferente.
Gizon bakoitzaren ostean, beste batek egiten ditu
keinu lehendik ezagutuak, hurrun oso hurrutirik.
Bladi Oteroren ostetik, Bladi Oterok begirutzen dit,
boelta ematen dit eta bizkarretik datorkit.

Orain egun batzuk elkarrekin genbiltzan,
hotzean, bildurrean, urtarrileko gauean,
hozkirri, haren izar argi eta nabarrekin, eta
genbiltzan artean gauza bakana zen diferente sentitzea.
Zure ukondoak nire saihetsa ukitzen bazuen, ikara batek
ziostan: Hau beste bat da, misterio bat.

Hurrutirik mintzatzen ginen, balio gabe, dexente,
hurrutirik eta hutsik Jainkoa ezkutuan zegoelako,
gure biziko asti eta toki batean desberdinak,
gure pauso hutsetan, begirada iheskor batean,
nik diodan honetan: "Ni, zu, hura, egun bihar",
separatzen gaituen, erremedio gabe dolore den honetan.

Ibili behar genuen, karrika hutsak igaran,
inoiz habitatu gabeko etxeen aurretik pasatu,
eskallera bat berez finitzen eztela jakin,
ate bat zabaldu (hau beti da harrigarria),
beti adiskide hirugarren bati agur egin,
"Berso batzuk irakurriko ditut", esan zenezanari iguriki.

Zuri begiratzeak, bertan bakarrik zeundelarikan,
isiltasun haretan, bildurra ematen zidan.
Mintzatu zinen, eta zure barnetik haunditu zen poema,
salmo baten neurriarekin, kantu zahar batekin,
zu baino zaharragoa, gugandik txit hurrun.
Jakin nuen mirakulua. Jainkoak entzuten zuen.

Munduko doloreak zerakarren gugana.
Hasarre santua, amorio atrebitua,
arbolak, zimistak, materia, olatuak,
gizonagan atera ziren jakin-gabeko minetik
mila eta mila urtean galdurik egote batetik:
Eta "bai" dioenak bezala, "Jainkoa" esan nuen.

Bizia eta kantua posibleak zirela ikusi nuen.
Ikusi nuen nola, aho gosetu bat balitz bezala,
miseriazko hamiltegiak neurtzen zuen esperantza.
Lau elementuekin, gizonaren moduan, ikusi nuen
nola zen posible mundu guztia salbatzea.
Bertan ni salbatzea eta gorputza jainkotzea.

Horregatik, laguna, oroitzen zaitut negarrez,
oroitzen zaitut barreka eta mozkorturik;
ona naizela pentsatzen dudan artean, hamorruz,
esisti eztezan nahi dudan ego zornetsu honekin;
zure kantuz gogoratzen naiz, eta isiltzera noanean
diot bihotz-zabalean: Bladi Otero, laguna.

MATEOS PINTOREA

*(Hindemithen musikarekin irakurteko poema, Matias
dioen lekuan Mateos irakurteko premiarekin.)*

Pintatzen du Mateos pintoreak
mundu edo ogi bat, pintatua,
nola pintatua, pintatu herria;
kontuz pintura horrekin
Mateosena baita, eta pintatzen du;
bisonteen pintorearen pintura,
herriko dontzella koitadena,
egiazko iledun santuena,
herriko elizetako koitadoaren ilea;
Grekoa, diot, greziano edo toledano,
bere despinto luzearekin edo
Goia, galarazitzen baikaitu eta despintatzen baikaitu
gehiago, haboro, eta pintatzen du; Mateosen
aingeruak edo zamariak,
zamarianoak!, diot, gizonak edo
andreak diot, bai, zamarianoak,
aurpegi eta hortz eta begi
eder-eder zamari-kolorekoak,
gizonak baino iruditzenago dira
zamaria, eta zamariak baino
gizonak edo zentauroak; Mateosen
anaiak, gusuak eta gainerako ahaideak
gizon eta zamari guztiak garade.
Mateosek pintatzen ditu zimioak eta
zimiak, gizonak ere bai, ta zamariak eta
zaldiak eta behorrak; eta lehoiak,

inoxent eta benttueros, trixte-xamar,
munduko aurren egunean bezala,
natura-kontrako bekatu larriak baino
lehenagokoak, poz-pozik abereak
barre egiten zuen egunekoak;
haur eta inudeentzako animalitegia,
grado gabeko soldadoentzako,
eta jakintsuentzako, esan dezagun,
zamaritik gizonerako eta aldrebesko
aldakuntza estudiatzen dutenentzako; Solanarena,
Solanaren moduan, lotan ibil, diot;
barregarria; Chagallena,
amesti, majiko, hegazlari,
tapiz majikoarekin eta gabe,
edo Kokoxkarena, bere ibilaldi luzea,
hilori gizakorrangoak, edo ez hain
hiloriak; hor dabila Mateos
pinta ta pinta, nola pintatzen duen
Mateosek, eta zein gutti, arraio!,
hainbeste koitado oraindik, bai,
ezta, bai, oraindik, enteratu,
eta lastima da, ta lotsa,
eta ezlitzake aurrena izanen,
desperadoki igurikitzen dioguna,
atera dezatela,
oinak aurrean,
pintore pinuki pintatuz beztitua,
etor ditezila arineketan,
baina berant,
Ministroa eta haren medallak,
akademikoa eta haren kadira,
edo Joane March jauna eta haren urreak,
guztiak hain gogorrek konbatitzeko
Mateosek garbiro konbatitzen duen konbat horretan,
horregatik haur tontoak eta inudeak
eta soldadoak aho-zabalik daudenean
abere mantsoen eta gizon putzitu
eta harroen aurrean, Mateosen koadroak
diren kaiolen aurrean,
haur tonto hoek biharko egunean
ministroak eta akademikoak direnean,
eztakit oroituko diren haien pintoreaz,
orduaz ezpaitira haurrak izanen,

eztira tontoak izanen, haur guztiak bezala,
ezpada listoak, oso listoak,
listoegiak.

Horregatik nik eztakit zer izanen den
Mateos pintorearekin eta haren pinturarekin;
horregatik, nik orain, naizen poeta
txar honek, lehengo egunean Mateosen
pinturak liluraturik, eskribitzen dut
poema hau, bada-ezpadan.

Mateos pintorea, esan dut,
oro da, pintore haundia da Mateos,
eta naiko da gaurko.

EDUKI NUEN...

Aita bat eduki nuen,
gero hil zidaten,
eta ordutik honera
eztut ezer eduki,
arbola bat edo
eskeleto bat
aitaren usaiarekin,
esku bat,
bihotz bat, ezpain gogor bat,
hitz zehatz eta zuzen bat,
gizonaren
bular zabal eta edeki bat,
aitaren sorbalda bat,
eztut eduki
nun ezkuta haur
bakarti hau, haren mundu,
amets eta ikarekin.

Orduan nik bost urte nenduzkan,
gerra zen, munduak zeduzkan
bost urte, eta ni
ongi konturatzen nintzen
nire aitaren besarte hiletik
kentzen nindutela,

nire aita zen eta
hilik zegoen.
Orduan banenkien haren
semea nintzela,
kementsua eta
bildurtia, egun batean ni ere
hilen nintzela, hilen naizela, hura bezala,
beste gabe,
heriotze naturalez, asesinaturik.

Orain asko kostatzen zait
hartzaz oroitzea,
orain eskribitzen ditut berso hauk
gutziz ez ahaztutzeko,
kendu zidatelako,
eta nire aita zen, eta ni haur bat
eta urte guzti hauetan
asko behar ukan dut.
Orain berdin dit,
ez, desberdin dit,
hil da, hil dute
gutziz,
hogei eta gehiago urte honetan
ezta haren zatirik geratzen,
nire berso hauk baizik,
eta eznaiz orain haren semea,
nire ideien eta bersoen
semea bainaiz;
gaur kontatzen dut dolore gabe
haren heriotzea,
munduari diotsat, batez ere
haren eraleari,
eztirela orduakoak,
gaurkoak baizik, guztiak dira, egun,
gorroto gabe diotset, orain
berdin dit, berant da, orain
hilik dago, ongi hilik,
eta hainbeste gorrotorekin eztut hainbeste gorrotatzen,
ezpada ezer ez,
orain, eztadukat aitarik, eduki nuen, bat.